

Huilend en niezend de operatiekamer uit

MAARTEN EVENBLIJ – 17/02/96, 00:00

BRON VOLKSKRANT 1996

Latex handschoenen zijn niet geschikt voor gebruik in het ziekenhuis of de tandartspraktijk. Ze zitten vol eiwitten die bij dragers en patiënten allergische reacties opwekken....

Een jaar lang had mevrouw Vanderbilt in Peru gewerkt, waar ze allergisch bleek voor avocado's. Dus liet ze de vruchten staan. Niet lang nadat ze naar België was teruggekeerd, werd ze met spoed het Leuvense universiteitsziekenhuis binnengebracht. Tijdens een vrijpartij was ze in shock geraakt. Oorzaak: overgevoeligheid voor latex condoms.

Een extreem geval dat zich gelukkig slechts zelden voordoet. Toch sterven er wereldwijd jaarlijks enkele tientallen mensen door een extreme overgevoeligheidsreactie tegen de eiwitten die zich bevinden in het latex waarvan condoms en vooral rubber (operatie)handschoenen zijn gemaakt. Elke condomfabrikant zal zich haasten te zeggen dat zijn condoms 'hypo-allergeen', dus veilig zijn, maar goede richtlijnen, of betrouwbare testen zijn er niet.

'Toen de Europese Unie een aantal jaren geleden eindelijk overeenstemming had bereikt over productie-richtlijnen voor condoms, had men geen behoefte aan discussies over het gevaar van latex-allergie. Die zouden het gebruik van condoms immers niet bevorderen', zegt drs J. Dorpema, van het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM).

Dorpema, betrokken bij het opstellen van Europese richtlijnen voor de veiligheid van medische hulpmiddelen, stelt dat de latex-allergie toen met succes onder het vloerkleed is geveegd. Aanstaande maandag is er in Amsterdam een internationale conferentie over.

Steeds meer mensen raken allergisch voor latex. In Nederland zijn tienduizend gevallen bekend. De toename is te verklaren doordat er - sinds de ontdekking van aids - steeds meer rubber handschoenen worden gedragen. Het immuunsysteem van de voor latex gevoelige drager wordt bij elk contact een beetje meer geprikkeld, tot er een moment ontstaat dat overgevoeligheid optreedt. Ook het overschakelen op een goedkopere produktiemethode van latex speelt een rol in de toename van allergie.

In ziekenhuizen en tandartspraktijken wordt de omvang van de latex-allergie het duidelijkst. Nederlandse gegevens zijn er nauwelijks, maar uit buitenlands onderzoek blijkt dat 2,5 procent van het personeel in ziekenhuizen allergisch is voor latex. Onder operatiekamerpersoneel bedraagt dat percentage ongeveer 7, en bij tandartsen 14. Van patiënten die veelvuldig worden geopereerd, zoals kinderen met een open ruggetje, is zelfs 30 tot 60 procent allergisch voor latex geworden.

'Die patiënten vormen het grootste probleem. Ze kunnen in shock raken en op de operatietafel overlijden, zonder dat direct duidelijk is waardoor', zegt dr

E. Stevens, immunoloog aan de universiteit van Leuven. Stevens heeft zich gespecialiseerd in latex-allergie. Elke week ziet hij wel een patiënt die ernstige gezondheidsklachten kreeg door blootstelling aan latex.

Zo'n levensbedreigende 'anafylactische shock', waarbij de bloeddruk plotseling drastisch daalt, komt zelden voor. Jaarlijks overlijden er in Nederland waarschijnlijk één à twee patiënten aan een door latex

veroorzaakte anafylactische shock. Buiten de operatiekamer komt zo'n shock zeer sporadisch voor, maar de gevolgen kunnen dramatisch zijn. Een kinderleidster kwam op de intensive care terecht na het opblazen van ballonnen. Nu draagt ze altijd een injectie met adrenaline bij zich, die de bloeddruk moet herstellen.

Veel vaker dan een shock, behoren rode en tranende ogen, niezen, ademhalingsmoeilijkheden en een geïrriteerde en jeukende huid tot de verschijnselen van een allergische reactie tegen de eiwitten die zich in het sap van de rubberboom bevinden. Bij een allergie tegen latex-condooms kan een zwelling van het lid ontstaan die 'het natuurlijk functioneren in de weg staat', zoals Stevens het fijntjes uitdrukt.

Een andere, minder ernstige, vorm van allergie voor latex wordt meestal niet veroorzaakt door de eiwitten in het plantesap, maar door de chemicaliën die worden gebruikt bij het omzetten van de vloeibare latex in het elastische rubber. Deze stoffen veroorzaken eczeem op de plaatsen waar het rubber in contact komt met de huid.

KLACHTEN door het gebruik van handschoenen worden vaker gemeld dan die door het gebruik van condooms. Misschien doordat een aantal condoomfabrikanten zijn latex-eindprodukten beter spoelt, zodat minder allergische eiwitten achterblijven. Maar waarschijnlijk vooral doordat condooms aanzienlijk minder lang en vaak worden gebruikt dan handschoenen, zodat blootstelling aan de eiwitten minder intens is. Ook is er enige schroom om irritaties aan de geslachtsorganen te melden.

Stevens heeft geconstateerd dat allergie voor latex kan samengaan met allergie voor andere plantaardige (tropische) produkten zoals bananen, avocado's, kiwi's, aardappelen en kastanjes. In 10 tot 15 procent van de gevallen blijken mensen die allergisch voor latex zijn, ook niet goed tegen deze vruchten te kunnen.

Stevens: 'Bij aardappelen, die ook hun oorsprong in de tropen hebben, worden de allergene eiwitten afgebroken tijdens het koken. Mensen reageren dan ook niet op gekookte aardappelen, maar op de eiwitten die in de lucht als zwevende deeltjes vrijkomen bij het schillen.'

Zwevende deeltjes die allergene eiwitten verspreiden zijn ook belangrijk bij allergie voor latex in operatiekamers en tandartspraktijken. Veel handschoenen zijn gepoederd met maïsmeel om het aantrekken te vergemakkelijken. De allergene eiwitten die uit de latex komen, hechten zich aan het poeder en worden via de handen en door de lucht verspreid.

In de Verenigde Staten zijn operatiekamercomplexen gesloten en van al deze allergene korreltjes gereinigd. Gepoederde handschoenen zijn daar nu vaak taboe, ook omdat de poeders infecties en verklevingen in geopereerde patiënten kunnen veroorzaken en wellicht een rol spelen bij de verspreiding van ziekenhuisbacteriën. Maar de beste oplossing bieden handschoenen zonder latex of van latex waaruit de eiwitten bij de productie verwijderd zijn.

Latex is een tot nu toe ongeëvenaard produkt. Het is enorm sterk, vormt een goede barrière tegen vloeistoffen en virussen en heeft een prima elasticiteit zodat een goede pasvorm mogelijk is. Pvc is geen alternatief en nieuwe kunststoffen, zoals poly-urethaan, hebben hun functionaliteit nog onvoldoende bewezen.

De markt voor latex handschoenen is enorm. Wereldwijd worden er acht miljard paar gemaakt. In Nederland worden elke seconde drie paar latex handschoenen weggegooid. Jaarlijks worden acht miljoen paar - steriele - operatiehandschoenen verkocht. Het aantal verkochte - niet steriele - onderzoekshandschoenen ligt rond de negentig miljoen paar. Vooral in die laatste categorie worden veel goedkope handschoenen aan de man gebracht.

'Er is een enorme concurrentie op de handschoenenmarkt waardoor latex handschoenen sneller en goedkoper geproduceerd worden. Het aantal wasstappen wordt dan verminderd. Goedkope handschoenen bevatten veel meer eiwitten dan duurdere, omdat ze minder goed zijn gespoeld', constateert Dorpema van het RIVM.

Ziekenhuizen en tandartsen kopen liever handschoenen van negen cent per paar, dan van een paar dubbeltjes. De prijs van steriele operatiehandschoenen varieert van tachtig cent tot vijf gulden. Het zijn juist die goedkope handschoenen die de allergie in de hand werken.

HET POEDER vormt een van de problemen en de fabrikanten maken nu handschoenen waarin het poeder is vervangen door een gel (een glijmiddel) of waarvan de binnenlaag zo bewerkt is dat hij glad is geworden. Ook wordt door extra spoelen het eiwitgehalte in het latex verminderd en kunnen de eiwitten afgebroken worden met gammastraling. Maar totaal eiwitloos zullen latex handschoenen nooit kunnen zijn.

Ook wordt er gezocht naar alternatieven voor latex. Durex heeft een condoom van poly-urethaan (duron) ontwikkeld dat nu op de Amerikaanse markt wordt getest en in drie jaar op de Europese markt moet komen. Handschoenenfabrikant Regent komt in april met een latexvrije handschoen gemaakt van de kunststof neopreen. Andere laboratoria (zoals dat van het instituut ATO in Wageningen) zoeken naar 'bio-latex' uit bacteriën.

In de gezondheidszorg dringt het besef van de gevaren van latex maar langzaam door. Er is nauwelijks informatie over welke merken handschoenen veel of weinig eiwitten bevatten en bij de inkoop wordt dan ook zelden rekening gehouden met mogelijke allergische reacties.

De prijs is een belangrijke factor. Betere handschoenen zijn al gauw twee keer zo duur en een directie zit niet te wachten op een verhoging van het budget voor handschoenen van één naar twee ton. Maar goedkoop zou uiteindelijk wel eens duurkoop kunnen blijken als werknemers dreigen met claims vanwege arbeidsongeschiktheid.

'Op één locatie kunnen we nu een latex-vrije operatiekamer inrichten', zegt J. Melse, bedrijfsarts van het Drechtsteden ziekenhuis in Dordrecht. 'Maar eerder zijn twee OK-medewerkers hun baan kwijtgeraakt omdat ze allergisch voor latex bleken. Bij de nierdialyse, waar 4 van de 28 medewerkers allergisch zijn, worden gepoederde handschoenen niet meer gebruikt en de personen in kwestie dragen latex-vrije handschoenen. Zij hebben hun baan behouden.'

In de Verenigde Staten zijn inmiddels normen waaraan het eiwitgehalte van latex handschoenen moet voldoen, maar de Europese Unie kan het niet eens worden over een absolute norm. Want welke eiwitten zijn precies allergeen, stellen de fabrikanten met succes. Vandaar dat de Europese conceptnorm voor latex hulpmiddelen geen maximaal eiwitgehalte voorschrijft, maar stelt dat de latex hulpmiddelen veilig moeten zijn.

'Deze formulering, waarbij de fabrikant ook een risico-analyse moet geven, kan aanleiding geven tot schadeclaims', voorspelt Dorpema. 'Want er hoeft maar iemand aan te tonen dat zijn gezondheid heeft geleden onder het gebruik van latex handschoenen en de veiligheid van het produkt staat ter discussie.'

Maarten Evenblij